

**ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΓΕ. Λ.
ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ ΤΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΙΓΑΙΟΥ**

Α. Ι. ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Θεολόγος Καθηγητής

ΔΕΑ Εκκλησιαστικής

Ιστορίας ΑΠΘ

Δρ. Θεολογίας ΑΠΘ

E-mail: gzee11@otenet.gr

akalamatas@sch.gr

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ, «Μορφωτικά κάτεργα»,
στο: *Κοιτάσματα*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 42003, 163–170

Μορφωτικὰ κάτεργα

ΟΛΟΣ ΣΧΕΔΟΝ ὁ κόσμος πού ἔχει παιδιά στὸ σχολεῖο παραπονιέται τὰ τελευταῖα χρόνια γιὰ τὸ ἐξῆς: Τὰ παιδιά παραφορτώνονται μὲ ὕλη. Δάσκαλοι καὶ καθηγητές, σὲ συναγωνισμό θαρρεῖς εὐρισκόμενοι, ἀπὸ ἀσυγκράτητο ἀμὸν κυριευμένοι, βάζουν καὶ βάζουν δουλειὰ γιὰ τὸ σπίτι. Σελίδες καὶ σελίδες, προβλήματα καὶ προβλήματα, ἀναλύσεις καὶ κόντρα ἀναλύσεις, ἔρευνες, ἐρωτηματολόγια, σπάνιες ἐννοιολογικὲς διακρίσεις, πὺ ὅχι μαθητὲς ἀλλὰ οὔτε φοιτητὲς, οὔτε ἴσως —τί ἴσως;— καὶ οἱ ἴδιοι αὐτοὶ οἱ διδάσκοντες δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ξεδιαλύνουν καὶ μάλιστα μὲ κάποια πληρότητα.

Καὶ τὸ κακὸ εἶναι πὺς τὸ φαινόμενο δὲν ἐντοπίζεται μόνο στὴ Μέση Παιδεία, ἀς ποῦμε στὸ Λύκειο, ὅποτε θὰ ἔλεγε κανεὶς πὺς τὸ παραφόρτωμα συμβαίνει, γιὰτὶ πῆραν νὰ διακρίνονται ἀπὸ μακριὰ τὰ ὅρη καὶ οἱ Καιάδες τῶν διαφόρων ἐξεταστικῶν περιόδων, ὅποτε τοὺς ἔπιασε ὅλους ἱλιγγος, ἀλλὰ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ, καμιά φορὰ κι ἀπὸ τὸ Νηπιαγωγεῖο, ὅπου, ὅπως μαθαίνω, διάφορες ἀνόητες νηπιαγωγοί, ἀλλὰ καὶ τρυφεροὶ γονεῖς, πιέζουν τὰ νήπια νὰ μάθουν γράμματα, συλλαβισμοὺς καὶ ἀριθμοὺς, γιὰ νὰ καταπλήσσουν μὲ τὴν πρῶιμη σο-

φία τους και για να τεθοῦν ἐπικεφαλῆς τῆς κούρσας —ἔτσι τὸ βλέπουν αὐτοί—, ὅπου, βέβαια, ἐκεῖνοι ποὺ βιάζονται βγαίνουν κατὰ κανόνα τελευταῖοι. Ἀκόμα κι ἀπὸ τὴν τηλεόραση μπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσει κανεὶς, μιὰ και τουλάχιστο τὴν ἀλήθεια αὐτὴ τὴ δείχνει.

Ἄλλὰ ἄς μὴν ἀφηνόμαστε σὲ φιλολογικὲς παρομοιώσεις ποὺ μποροῦν νὰ παραπλανήσουν. Τὸ βέβαιο εἶναι πὼς τὸ παραφόρτωμα, παρὰ τὴν κατακραυγή, κερδίζει συνεχῶς ἔδαφος και ἀποτελεῖ πιά μέθοδο διδασκαλίας —και ἴσως ὄχι μόνο διδασκαλίας— πολὺ ἀποδοτικὴ ἀπὸ κάθε ἀποψη για τοὺς διδάσκοντες και ἄλλους πολλούς.

Ἔρχεται, λοιπόν, τὸ παιδί ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ και ἀντὶ για χαρούμενο ποὺ σχόλασε εἶναι ἀνήσυχο και μουτρωμένο, γιατί τυραννιέται ἀπὸ τὰ μύρια ὅσα τοὺς φόρτωσε πάλι ὁ δάσκαλος. Πρέπει νὰ φάει ἀμέσως και ἀμέσως νὰ καθίσει. "Ὅχι για νὰ ἐξοικονομήσει ὥρα για παίξιμο, μὰ για νὰ τελειώσει τὴ δουλειὰ πρὶν ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα, νὰ μπορέσει νὰ κοιμηθεῖ λιγάκι. Πολλὲς οἰκογένειες δὲν μποροῦν νὰ φύγουν τὸ Σαββατοκύριακο σὲ ἐκδρομές, γιατί τὸ παιδί τους, ὁ μαθητὴς τοῦ Δημοτικοῦ, αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ χρειάζεται πιδὸ πολὺ ἀπ' ὅλους τὴν ἐκδρομὴ, εἶναι φορτωμένος μὲ τόσα διαβάσματα και γραψίματα, ὥστε δὲν θὰ μπορέσει νὰ τὰ προφτάσει τὸ βραδάκι τῆς Κυριακῆς, ὅταν ἐπιστρέψουν. Και κλαίει τὸ παιδί. Και ἀπομένει ὄλη ἡ οἰκογένεια, γιατί ἀκόμα κι ἐκεῖνο ποὺ γινότανε —και κακῶς γινότανε— νὰ βοηθᾶνε μαμάδες και μπαμπάδες, κουκουλώνοντας τὴν κατάσταση, ἀκόμα κι αὐτὸ ἔγινε δύσκολο, γιατί εἶπαμε, σὲ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ δὲν μποροῦν πιά νὰ ἀνταποκριθοῦν οἱ παλιότεροι, μὲ τὴν ἀπλή, ὄχι

ὅμως και χειρότερη, μὀρφωση, ἀλλὰ χρειάζονται εἰδικοί και εἰδικές, λέει, ἐκδόσεις, ὅπου ὡς διαμαγείας, κατὰ τὶς γελοῖες διαφημίσεις τους, λύνονται τὰ πάντα.

Ἔτσι στὶς μέρες μας συμβαίνει και τοῦτο τὸ καταπληκτικὸ. Πολλὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ νὰ πηγαίνουν στὸ φροντιστήριο ἢ νὰ παίρνουν ἰδιαίτερα μαθήματα και πολλοὶ δάσκαλοι, δὲν ξέρω ἂν εἶναι ἰδιωτικοὶ ἢ δημόσιοι, μᾶλλον κι ἀπ' τὰ δυό, νὰ ἐξοικονομοῦν σημαντικὸτάτα ποσά, ἀποκεῖ ποὺ μέχρι πρὶν λίγα χρόνια τὸ ἰδιαίτερο ἢ τὸ φροντιστήριο για τὴν περίπτωσή τους ἦταν κάτι τὸ ἀδιανόητο.

Ἄλλὰ τὰ μεγάλα ποσά, τὰ τεράστια ποσά, ἀπὸ τὴν ὑπόθεση αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ τὰ κερδίζουν —ἔχω κάποια πείρα ἀπ' αὐτὰ— οἱ διάφοροι ἐκδοτικοὶ οἰκοὶ μὲ τὶς ἀμέτρητες ἐγκυκλοπαίδειες —μπουφόνικες στὸ δέσιμό τους—, μὲ τὶς ἀτελεύτητες ἐπινοήσεις για κατιτὶ τὸ ἐπιπλέον, τὸ δῆθεν ἐπιπλέον, μὲ κείνες τὶς βιογραφίες, ὅπου και οἱ γάτες ἀκόμα τῶν συγγραφέων, συγγραφέων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τρίτης και τετάρτης κατηγορίας, βιογραφοῦνται, μὲ τὶς ἔτοιμες λύσεις, τὶς ἐτοιματζίδικες ἐκθέσεις, τὶς σχολαστικὲς ἀναλύσεις, τὶς ἀπίστευτες τέλος πάντων ἐφευρέσεις τῆς χρυσοφόρας αὐτῆς βιομηχανίας. Ἄν τὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ ποὺ παίρνουν ἰδιαίτερα μαθήματα ἀποτελοῦν μιὰ περιορισμένη ὀμάδα μέσα στὸ σύνολο, τὰ παιδιὰ ποὺ ἔχουν ὑποχρεώσει τοὺς ἀλαφιασμένους γονιούς τους μὲ κλάματα και ὀδυρμούς νὰ τοὺς ἀγοράσουν ὅλους αὐτοὺς τοὺς μπαταλαμάδες —σπάνιο φαινόμενο τὰ βοηθήματα ποιότητας— εἶναι σχεδὸν ὅλα. Ὅλα, προπάντων τὰ ἀστόπαιδα. Και πρῶτα και καλύτερα αὐτὰ ποὺ εἶπαμε παραπάνω, αὐτὰ ποὺ παίρνουν τὰ ἰδιαίτερα. Μὰ,

ὅπως καταλαβαίνει κανείς, ἡ ὑπόθεση αὐτὴ βγάζει ἕναν ἱλιγγιώδη λογαριασμό. Τὰ παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ πρέπει νὰ ἴναι πάνω ἀπὸ ἕνα ἑκατομμύριο.

Τί συμβαίνει λοιπόν; Ποιὸς φταίει γιὰ τὴν τόση ὕλη; Οἱ δάσκαλοι ποὺ παραφορτώνουν τὰ παιδιά ἢ ὅλοι αὐτοὶ ποὺ τεχνηέντως παρασύρουν τοὺς πάντες σὲ μιὰ ὕλιστική, ἀς ποῦμε, παιδαγωγική; Ἡ μήπως συμβαίνει αὐτὸ ποὺ λένε ἄλλοι, ὅτι συχνὰ εἶναι συνεννοημένοι μεταξὺ τους καὶ ἔχουν κοινὰ συμφέροντα; Ἐγὼ αὐτὸ τὸ τελευταῖο δὲν μπορῶ νὰ τὸ ὑποστηρίξω, ἀν καὶ πιστεύω ὅτι σὲ μερικὲς περιπτώσεις δὲν πρέπει νὰ ἀποκλείεται. Ὅπως δὲν μπορῶ νὰ ὑποστηρίξω σὲ ὅλη του τὴ γραμμὴ ἐκεῖνο ποὺ λέγεται πιά γιὰ τὴ Μέση Παιδεία, ὅτι τὰ παιδιά, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς παραπάνω λόγους, παραφορτώνονται καὶ γιὰ νὰ μὴν μποροῦν νὰ σηκώσουν κεφάλι ἀπὸ τὰ μαθήματα καὶ νὰ τρέμουν τοὺς ἐπίσης τρέμοντες καθηγητές. Αὐτὰ ἀφοροῦν ἀσφαλῶς περιπτώσεις βαριάς ἀσυνειδησίας, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἔχει γενικὴ ἔκταση. Ἐγὼ διεκτραγωδῶ ἀπλῶς μιὰ κατάσταση, ἀφήνοντας βέβαια ἐδῶ κι ἐκεῖ τὴ σκιά τῶν ὑπονοιῶν μου, μιὰ κατάσταση ποὺ ὑπάρχει καὶ ὀλοένα ἐπεκτείνεται καὶ ποὺ δὲν ξεχωρίζει κανεὶς πῶς μπορεῖ νὰ σταματήσει.

Ἐκεῖνο ποὺ μ' ἐνδιαφέρει, καὶ θὰ πρέπει καὶ ἄλλους νὰ ἐνδιαφέρει, δὲν εἶναι οὔτε τὰ λεφτὰ ποὺ βγάζουνε οἱ φροντιστὲς οὔτε οἱ θησαυροὶ ποὺ συσσωρεύουνε οἱ ἐκδότες, μὰ εἶναι ἡ φοβερὴ καὶ ἀτελεύτητὴ αὐτὴ δοκιμασία τῶν νέων ἀνθρώπων, ἡ ἀνεξίτηλὴ αὐτὴ ἐμπειρία τους, ὅχι μονάχα ψυχικὴ μὰ ἀκόμα καὶ σωματικὴ, τὸ πάλεμά τους μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ βουνὰ τῆς δῆθεν μορφωτικῆς σαβούρας. Σὰν νὰ μὴν ἔφταναν οἱ πολυκατοικίες, τὰ αὐτοκίνητα, ἡ τηλεό-

ραση, τὰ τσιμέντα καὶ ἡ ξεραῖλα, ἔπεσαν ἀσυγκράτητοι καὶ οἱ δάσκαλοι καὶ ἰδίως αὐτὸ τὸ ἀνελέητο παρασκήνιο ποὺ μ' ἕνα λόγο λέγεται «παραπαιδεία».

Ἴσως ὁμως κάποιος νὰ ἔλεγε: Μὰ ἀφοῦ αὐτὲς τὲς ποσότητες τὲς ἐπιβάλλει τὸ ἴδιο τὸ πρόγραμμα; Ἐδῶ βρίσκεται ἀκόμα μιὰ πλάνη. Τὸ πρόγραμμα, μολονότι πιὸ βαρὺ, πιὸ σύνθετο, ἀπὸ τὰ παλιότερα, δὲν ἐπιβάλλει μὲ κανέναν τρόπο αὐτὸ τὸ ἡλίθιο χαμαλίκι. Καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι διάφοροι φωτισμένοι ἐπιθεωρητὲς πασχίζουν ἀπεγνωσμένα, γιὰ νὰ μὴ φορτώνονται ἔτσι τὰ παιδιά, χωρὶς ὁμως ἀποτέλεσμα. Τὸ ποτάμι τῆς ὕλης δὲν ἀνακόπτεται. Καὶ τὰ παιδιά διέρχονται κατάκλειστα μαῦρες μέρες ψάχνοντας σὲ ἐγκυκλοπαίδειες καὶ βιβλιοθῆκες γιὰ πράγματα ποὺ θὰ ἔπρεπε, ἀν ἦταν χρειαζούμενα, ὁ ἴδιος ὁ δάσκαλος νὰ τοὺς τὰ μάθει. Τὰ δυστυχημένα παιδιά τῶν πολυκατοικιῶν καὶ τῶν καυσαερίων. Καλὰ ποὺ εἶναι τὰ χωριατόπαιδα καὶ οἱ ἀμελεῖς μαθητές, ἡ μόνη ἐλπίδα μας γιὰ τὴν περίπτωση ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων. Τὸ τραγουδάκι μὲ τὴν «Παρασκευοῦλα», ποὺ ἔχει ὡς ρεφρὲν

*Πᾶν τὰ νιάτα, πᾶν τὰ κάλλη,
μᾶς τὰ φάγαν οἱ δασκάλοι.*

ἐκφράζει τώρα ὅσο ποτὲ τὴν κατάσταση.

Στὰ καμώματα τῶν δασκάλων καὶ τῶν ἐκμαλιστῶν πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ κάτι ἄλλο. Τὰ ἱμπεριαλιστικὰ σχέδια τῆς ἀστικῆς ἰδίως οἰκογένειας, ποὺ ἐπιδιώκει ὅχι ἀπλῶς νὰ βρεῖ τὸ παιδί τῆς μιὰ θέση στὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ νὰ κυριαρχήσει. Καὶ ἡ κοινὴ λογικὴ διδάσκει — ἀπὸ τὸν καιρὸ τουλάχιστο τοῦ Παπατρέχα — πῶς, γιὰ νὰ ἐξασφαλιστεῖ κι αὐ-

τό, πρέπει τὸ παιδί νὰ μάθει ξένες γλῶσσες. Θέλει δὲν θέλει, μπορεῖ δὲν μπορεῖ. Καὶ ὁμολογῶ ὅτι κι ἐγὼ κατέχομαι ἀπὸ τὸ παπατρέχειο αὐτὸ σύμπλεγμα. Τὸ ἄτομο ἐνὸς εὐάριθμου, ὀλιγάριθμου, ἔθνους, τὸ ὁποῖο ντὲ φάκτο βρίσκεται σὲ ὑποτέλεια, πρέπει νὰ ξέρει τουλάχιστο μιὰ ξένη γλῶσσα καὶ ἰδίως, βέβαια, τὴ γλῶσσα τῆς ἐπικυρίαρχης δύναμης. Γιὰ μᾶς τώρα εἶναι τὰ ἀγγλικά, τὰ ἀμερικάνικα, γιὰ γενικὴ χρῆση, ἀλλὰ καὶ τὰ γαλλικὰ γιὰ τὴν ἡπειρωτικὴ Εὐρώπη, μιὰ καὶ ἔχουμε σαφῶς ὑπαχθεῖ στὴ γαλλικὴ ὑποδιαίρεση, ἐνῶ ἡ Τουρκία στὴ γερμανικὴ. Ὅπως πάντοτε.

Λοιπὸν, τὸ παιδί πρέπει νὰ τρέξει καὶ στὶς ξένες γλῶσσες. Νὰ προετοιμαστεῖ στὸ σπίτι γι' αὐτές, νὰ κάνει τὶς ἀσκήσεις του, τὰ γραψίματά του. Κι εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ δικαιολογημένες αὐτὴ ἡ ἀσχολία.

Δὲν θὰ 'θελα νὰ βάλω στὸ γενικὸ λογαριασμὸ καὶ τὰ παιδάκια ἐκεῖνα ποὺ τὰ στέλνουν καὶ στὴ ρυθμικὴ ἢ στὴ μουσικὴ, γιὰτὶ αὐτὰ συγκροτοῦν μικρὴ μειονότητα καὶ τὸ βεβαρημένο ὠράριό τους δὲν ἀποτελεῖ γενικότερο κίνδυνο.

'Αλλὰ ποῦ ὀφείλεται, τέλος πάντων, αὐτὸ τὸ παραφόρτωμα; Ὁ ἓνας δὲν φταίει, ὁ ἄλλος δὲν φταίει. Ποῦ ὀφείλεται;

'Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι τὸ κακὸ ἐκπορεύεται ἀπὸ ψηλότερα. Ἐπεκτείνεται ὡς τὸ Δημοτικὸ κι ἀκόμα πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ ἐναγώνιο ψυχολογικὸ κλίμα ποὺ ἔχουν δημιουργήσει οἱ εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις γιὰ τὶς ἀνώτατες σχολές καὶ προπάντων —ναί, προπάντων!— ἢ ἐκμετάλλευση τῆς ἀγωνίας αὐτῆς τῶν ἐξετάσεων ἀπὸ πολλοὺς καὶ διαφόρους.

Κατ' ἀρχή, αὐτοὶ ποὺ φέρνουν τὸν πανικὸ εἶναι οἱ γονεῖς καὶ ἰδίως οἱ γονεῖς τῶν μεταπρατικῶν ἢ

παρασιτικῶν οἰκογενειῶν. Οἰκογένειες μὲ κάποια ἐπιφάνεια καὶ ὄχι οἰκονομικὸ βᾶθος. Καὶ εἶναι πιά, μετὰ τὸ θρίαμβο τῆς ἀστυφιλίας, πάμπολλες. Αὐτοὶ ὅλοι θεωροῦν τὴν ἀποτυχία τῶν παιδιῶν τους καταδίκη σωστή. Δὲν θὰ περάσει τὸ παιδί τους καλὰ στὴ ζωὴ καὶ προπαντὸς τεμπέλικα, ὅπως τὸ εἶχαν ὄνειρευτεῖ. Θὰ γίνεῖ ἐργάτης, τεχνικός, κατώτερος ὑπάλληλος καὶ θὰ ὑποφέρει —κατὰ τὴ γνώμη τους— στὴ ζωὴ. Ἀφήνω ποὺ δὲν θὰ εἶναι καὶ τόσο δαχτυλοδειχτούμενος.

Στὴ δεκαετία τοῦ '60 εἶχαμε τὴν τρέλα μὲ τὸ Πολυτεχνεῖο. Ἀφάνταστες γελοιότητες ἔχουμε ὅλοι μας ὑπόψη, καμωμένες ἀπὸ γονεῖς καὶ ὑποψήφιους, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν στὰ σχέδιά τους. Ποῦ εἶναι τώρα ὅλοι αὐτοί; Ποῦ εἶναι ἡ ἀνάδειξή τους, ἡ κυριαρχία, καθὼς νόμιζαν, μέσα στὸ κοινωνικὸ σύνολο; Τί ἔγιναν οἱ ἐξυπνάδες τους, τὰ κατορθώματά τους, ὁ τσαλαπατημὸς τῶν ἄλλων παιδιῶν, ποὺ εἶχαν πετύχει σὲ «κατώτερες» σχολές ἢ ποὺ δὲν εἶχαν πετύχει καθόλου; Θὰ μοῦ πεῖ κανεὶς: Εὐτυχοῦν ὅλοι τους καὶ θησαυρίζουν. Κολοκύθια τούμπανα! Αὐτὸ ποὺ πέτυχαν μὲ τὴν καταστροφὴ ὀλόκληρης ζωῆς εἶναι τὸ τίποτα. Τελικὰ ἄλλοι βγῆκαν στὴν ἐπιφάνεια, στὴν ἀξιοκρατικὴ ἐπιφάνεια, ἄλλοι πραγματοποίησαν, ἄλλοι κυβέρνησαν, ἄλλοι κατηύθυναν, ἄλλοι ἐξέφρασαν, ἄλλοι μίλησαν καὶ μιλοῦν γιὰ τὴν ἐποχὴ τους. Βέβαια, ἀναδείχτηκαν καὶ μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς, ὄχι ὅμως γιὰτὶ ἄρπαξαν τὸ καλύτερο εἰσιτήριο, ἀλλὰ γιὰτὶ εἶχαν διάφορα ταλέντα. Ἀκόμα καὶ στὴν ἀλλοπρόσαλλη νεοελληνικὴ κοινωνία μας, τὴν ἀδικὴ καὶ ἄρπαχτικὴ, τελικὰ ἡ ἀξία ἐπιβάλλεται.

'Ἄλλη ποὺ φέρνει τὸ μορφωτικὸ πανικὸ εἶναι ἡ πολιτεία, ἢ ὁποῖα, στὶς μεγάλες ἰδίως τάξεις, φαί-

νεται νὰ προτιμάει τοὺς νέους σκυμμένους ὀλοένα στὰ βιβλία, ἔστω καὶ τῶν φροντιστηρίων, παρὰ νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὶς ἀποχῆς καὶ τὶς διαδηλώσεις. Καὶ ποιά πολιτεία δὲν θὰ τὸ προτιμοῦσε αὐτό;

Εἶναι ἐπίσης καὶ ὁ Τύπος, ὁ ἀντιπολιτευόμενος, βέβαια, Τύπος, πού, γιὰ νὰ ἐξάψει τοὺς νέους, τοὺς τονίζει διαρκῶς, καὶ ἰδίως τὴν ἐποχὴ τῶν ἐξετάσεων, τὴν ἀνήκουστη σφαγὴ καὶ καταστροφὴ πού τοὺς περιμένει, ἐνῶ αὐτὰ γινόντουσαν σχεδὸν ἀπὸ πάντοτε.

Λοιπὸν, ἀπὸ ψηλὰ ἀρχίζει τὸ κακό. Ἔτσι νομίζω ἐγώ. Ἄλλὰ νομίζω καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα, πού ὁ χῶρος δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ τὰ ἀναπτύξω. Ἐς ἄλλοτε τὰ σπουδαῖα...

Ἐφ. «Πρωινή», 22.3.1980

